

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра культурології та менеджменту соціокультурної діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаризюк С. В.

С. В. Гаризюк

2016 р.

Нація і націоналізм: світовий досвід та український контекст

РОБОЧА ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки МАГІСТРІВ

галузі знань 0201 "КУЛЬТУРА"

спеціальність 8.02010101 "КУЛЬТУРОЛОГІЯ"

освітня програма КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Робоча програма навчальної дисципліни Нація і націоналізм: світовий досвід та український контекст для студентів спеціальності 8.02010101 Культурологія
- 7 - Вересень 2016 р. - 48 с.

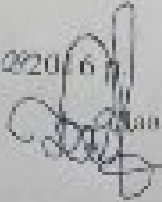
Розробник: Соханька О.А., доцент, кандидат педагогічних наук.

Рецензент: Аришневський О.А., доктор філософських наук, професор кафедри філософії та релігієзнавства, член-кореспондент АПН України.

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри культурології та менеджменту соціокультурної діяльності

протокол № 1 від 07.09.2016 р.

Завідувач кафедри

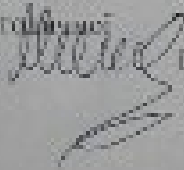

Лавицький В.Ф.

Програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною комісією факультету соціальних наук

протокол № 1 від 22.09.2016 р.

Голова науково-методичної
комісії факультету

Кондратик Л.В.

Програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною радою університету

протокол № 2 від 19.10.2016 р.

1. Опис навчальної дисципліни.

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів 4	Шифр і назва галузі знань 0201 - “Культура”	нормативна
	Шифр і назва спеціальності 8.020101 - “Культурологія”	
Модулів 2	Спеціальність “Культурологія”	Рік підготовки VI
Змістових модулів 3		Семестр XI
Загальна кількість годин 120 год.	Освітня програма “Культурологія”	Лекції 24 год.
		Практичні (семінари) 12 год.
Тижневих годин (для денної форми навчання) аудиторних 2,5 самостійних 2,5	Освітній ступень “Магістр”	Самостійна робота 76 год.
		Консультації 8 год.
		Форма контролю: залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета навчальної дисципліни “Нація і націоналізм: світовий досвід та український контекст” - вивчення, осмислення проблем нації і націоналізму, їх адекватний опис, визначення характерних ознак; ознайомлення студентів із історією теоретичних досліджень націй і націоналізму; сприяння подоланню термінологічного розриву між західним українським суспільствознавством; поглиблення наявного уявлення етимології певного поняття (походження, семантична еволюція і трансформації, терміни-”двійники”, формальне визначення); подання версій змістових інтерпретацій поняття (внутрішня структура, система логічних і генетичних зв'язків між його складовими, спосіб його функціонування тощо); розгляд феноменології “нації” та “націоналізму”; формування у студентів гуманістичного світогляду; розвиток уміння адекватно сприймати і оцінювати

особливості розвитку культури, мови і суспільства в нових соціально-економічних умовах, етногенезу народів, первинних форм спільності, проблем впливу глобальних соціальних і культурних процесів на розвиток матеріальної і духовної культури регіону, нації. Основна мета курсу реалізується в розвитку особистості студента, формуванні готовності до участі в міжнаціональній та міжкультурній комунікації, подоланні упередженості та елементарної непоінформованості щодо суті явищ, які визначали і визначають світовий розвиток.

1.2. Завдання навчальної дисципліни:

- узагальнити сучасні досягнення в галузі “націології”, систематизувати найцікавіші та найпродуктивніші підходи, вироблені протягом останніх десятиліть, порівняти їх із традиційними теоріями;
- висвітлити феномен “нації”, “націоналізму” з’ясувати його характерні ознаки, певну специфіку, методологічний і аналітичний контекст, в якому ці терміни вживаються;
- ознайомити з типологією націоналізмів, аналітичними, пізнавальними можливостями теорії націй і націоналізму;
- сформулювати якісно нові підходи та наукові інтерпретації до проблем становлення української нації та націоналізму; загальнотеоретичні погляди на націю та націоналізм в українській інтелектуальній традиції і сучасному суспільствознавстві, які відповідають певним тенденціям загальносвітового розвитку і є конкретно-історичним втіленням цих тенденцій;
- сформулювати сучасні гуманітарні уявлення про поліцентричність культур та шляхи становлення неповторних, унікальних етнокультур в контексті загальносвітового цивілізаційного процесу.

1.3. З урахуванням професійної спрямованості навчання формуються основні вимоги до знань та умінь студентів. Студент повинен:

Знати:

- основні поняття “нація”, “націоналізм”, класифікацію або типологію націоналізмів;
- історію теоретичних досліджень нації і націоналізму, спроби теоретичного осмислення відповідних явищ в житті суспільства;
- досвід поколінь та історичні уроки розвитку етнонацій, української природи, мови, держави, культури, людини;
- методикку етнонаціонального дослідження та вмiти застосовувати її для аналізу нації та націоналізму;
- узагальнені сучасні досягнення в галузі “націології”, основні напрямки етнічних досліджень, основні характеристики етносів;
- специфіку поняття “нація”, “націоналізм” в українській інтелектуальній традиції.

Вміти:

- аналізувати історичну генезу націй і націоналізму як суспільних явищ;
- аналізувати наукові етнокультурологічні проблеми;
- аналізувати процеси етногенезу народів; проблеми впливу глобальних і культурних процесів на розвиток матеріальної і духовної культури регіонів, сучасні проблеми національних та етнічних відносин;
- сприяти аналізу тенденцій, закономірностей, причин та наслідків розвитку і проблем сучасності;
- формувати питомі риси громадян;
- готувати покоління до самостійного життєвого вибору шляху та перспективи майбутнього, пізнання і самопізнання, творення і самотворення особистості, схильної і спроможної бути в гармонії з іншими людьми, з довкіллям, з власним “Я” (внутрішнім світом) і поєднувати особисті інтереси з громадянськими, національно-державними та загальнолюдськими;

- сприяти виробленню високих суспільних, державних, гуманістичних, духовно-культурних ідеалів, визначенню морально-етичних та естетичних критеріїв і принципів життєдіяльності людей, мудрого серця і гуманного розуму (інтелекту), патріотів-професіоналів світового рівня, творців засад громадянського суспільства в національній державі;
- використовувати знання в галузі соціально-гуманітарних наук для засвоєння профільних дисциплін, самоорганізації та самоосвіти.

3. Програма навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. Теорія націогенези.

Тема 1. Дефініції держава і нація. Етимологія. Феноменологія.

Нація і національна держава. Мова і національна індивідуальність. Народ у вищому розумінні цього слова і що таке любов до Батьківщини (Йоган Г. Фіхте).

Тема 2. Генеза націй.

Модерністський підхід. Примордіалістська версія “Нації до націоналізму”. Соціокультурні передумови. Соціально-політичні передумови. Націогенеза в модерну епоху.

Тема 3. Етнічність і націоналізм.

Що таке етнічність. Історія та етнічність. Етнічні групи і формування етнічної ідентичності. Етнічність, раса, клас і нація. Етнічність і меншини. Етнонаціоналізм. Етнічний націоналізм: аналіз і захист (Кен Вулф).

Змістовий модуль 2. Націоналізм: проблема визначення. Анатомія націоналізму.

Тема 5. Типологія націоналізму. Генеза націоналізму.

Західний і східний націоналізм. Два типи націоналізму. Територіальні та етнічні націоналізми. Культурний і політичний націоналізм. Звільнення від залежності і пригноблення: до типології націоналізму. Типи націоналізму. Три патріотизми. Чинний націоналізм: активність versus культури. Ідеологія “чинного націоналізму” Дмитра Донцова.

Змістовий модуль 3. Становлення української нації та націоналізму.

Тема 6. Україна — етнос, мова, нація і держава.

Поняття етнос, рід, плем'я, етногенез, народ, нація, ментальність, харизма, характер, доля, міра культури, засіб пізнання, інструмент творення. Духотворчий феномен мови, універсальна форма вираження буття і свідомості, етнонаціональна держава, національна свідомість. Нація і світова культура. Нація в міжнародному процесі розвитку. Держава, цивілізація, державотворчий процес, патріотизм, державницька ідеологія.

Тема 7. Українська нація. Український націоналізм.

Термінологічні проблеми. Генеза “примордіалісти”. Модерністська альтернатива. Національна свідомість (ідентичність). “Національне відродження” чи націотворення?

Тема 8. Україна — ментальність, доля, культура. Досвід та уроки буття українського народу. Україна — історична місія.

Проблеми культури, національної культури, світової культури. Культура як творчість. Культура і цивілізація. Національне і загальнолюдське. Культура як образ народу, міра розвитку. Ментальність. Національний характер, риси буття і свідомості. Характер почуттів, мислення, життєдіяльності. Етнонаціональне. Загальнолюдське. Природне покликання людини, народу. Україна — світові магістралі розвитку освіти, науки, релігії, культури. Роль України в минулому, сучасному, майбутньому.

4. Структура навчальної дисципліни.

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					
		Лек.	Практ. (семінар.)	Лаб.	Конс.	Сам. роб.	Контр. роб.
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Теорія націогенези							
Тема 1. Дефініції держава і нація. Етимологія.	14	4				10	

Феноменологія.							
Тема 2. Генеза націй.	14	4				10	
Тема 3. Етнічність і націоналізм.	14	4				10	
Тема 4. Нація як концепт та цінність.	20		6			10	4
Разом за змістовим модулем 1	62	12	6			40	4
Змістовий модуль 2. Націоналізм: проблема визначення. Анатомія націоналізму.							
Тема 5. Типологія націоналізму. Генеза націоналізму.	14	4				10	
Разом за змістовим модулем 2	14	4				10	
Змістовий модуль 3. Становлення української нації та націоналізму.							
Тема 6. Україна — етнос, мова, доля, культура.	14	4				10	
Тема 7. Українська нація. Український націоналізм.	12	2				10	
Тема 8. Україна — ментальність, доля, культура. Досвід та уроки буття українського народу. Україна — історична місія.	8	2				6	
Тема 9. Національна (українська) ідея.	10		6				4
Разом за змістовим модулем 3.	44	8	6			26	4
Усього годин.	120	24	12			76	8

5. Теми практичних (семінарських)/лабораторних занять.

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Нація як концепт та цінність. 1. Що таке нація. 2. Загальний погляд на націю, національну державу і космополітизм (Фрідріх Майнеке). 3. Нація і проблема визначення (Петер Альтер). 4. Поняття нації і спроба теоретичного прояснення (Константин Симонс-Симонолевич). 5. Старі і нові нації (Гю Сетон-Вотсон). Заняття II 6. Етнічні та політичні нації в Європі. 7. Народи, нації та комунікація (Карл Дойч). 8. Громадянство і національна ідентичність. 9. Уявлена спільнота. 10. Моральність відокремлення (Ален Б'юкенен). 11. Економічні підстави самостійності нації.	6
2	Національна (українська) ідея. 1. Самостійна Україна (Микола Міхновський). 2. Поза межами можливого (Іван Франко). 3. Галичина і Україна (Михайло Грушевський)	6
	Разом	12

6. Самостійна робота

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Мова і національна індивідуальність.	2
2	Національність і представницьке врядування.	2
3	Національність.	2
4	Націоналізм — всесвітня сила.	2
5	Ідеологія чинного націоналізму.	2
6	Головні засади націоналізму.	2
7	Політичний націоналізм: еволюція ідей.	2
8	Націоналізм та історики. Ентоні Д. Сміт.	2
9	Націоналізм наприкінці ХХ ст.	2
10	Що таке етнічність.	2

11	Історія та етнічність.	2
12	Нації до націоналізму.	2
13	Коли сформувалась нація. Вокер Коннор.	2
14	Громадянська та етнічна нації у Франції та Німеччині.	2
15	Економічні підстави самостійності нації.	2
16	Про “хороші” та “погані” націоналізми. Богдан Стефаник.	4
17	Світова культура, сучасні етнічні процеси.	4
18	Сучасна наука про поняття етносу.	2
19	Етнічна культура, самосвідомість та психологія.	10
20	Структура етнічної культури: мова, самоідентифікація, форми всередині етнічної інтеграції.	10
21	Проблеми міжетнічного збалансування.	10
22	Спроби уніфікації тенденцій світової культури.	6
	Разом	76

7. Методи навчання

Значення методів навчання і виховання як складової у навчально-виховному процесі зумовлене тим, що вони є засобами реалізації педагогічних цілей. Від методів навчання значною мірою залежить не тільки обсяг та глибина набутих студентами знань, сформованість у них професійних умінь і навичок, а й розвиток їхнього творчого мислення, інтелектуальний розвиток загалом. Підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, успішному досягненню педагогічних цілей при вивченні курсу “Нація і націоналізм:світовий досвід та український контекст” сприяють такі методи навчання:

1. За джерелами отримання знань:

- Словесні методи (лекція, бесіда, консультація, самостійна робота студента з навчальною літературою);
- Наочні методи, що передбачають зорове сприйняття;

- Практичні методи, що спрямовані на формування у студентів умінь і навичок застосування набутих знань на практиці (лабораторні роботи, виконання вправ);

2. За характером дидактичних завдань:

- Методи набуття нових знань;
- Методи перевірки та оцінювання знань;
- Методи закріплення знань.

3. За логічними шляхами засвоєння знань:

- Історичний метод, логічний метод, аналітичний метод, синтетичний метод, метод аналогії, метод гіпотези.

4. За суб'єктом діяльності:

- Методи викладання, методи навчання.

5. За характером і рівнем пізнавальної діяльності студентів:

- Пояснювально-ілюстративний, проблемний метод, метод систематичного і фрагментарного, інтенсивного (поглибленого) і екстенсивного (оглядового), аргументованого і постульованого розгляду навчального матеріалу на лекціях та семінарах.

8. Форма підсумкового контролю успішності навчання — залік.

Залік з навчальної дисципліни “Нація і націоналізм: світовий досвід та український контекст” проводиться згідно “Положення про поточне та підсумкове оцінювання студентів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу (п. 5.2.1., 5.2.2., 5.2.3)”.

Питання до заліку з курсу “Нація і націоналізм: світовий досвід та український контекст”:

1. Економічні підстави самостійності нації.
2. Уявлена спільнота.
2. Громадянство і національна ідентичність.
3. Поняття нації і спроба теоретичного прояснення (Константин Симонс-Симонолевич).

4. Галичина і Україна (Михайло Грушевський)
5. Національність і представницьке врядування.
6. Самостійна Україна (Микола Міхновський).
8. Національність.
9. Що таке етнічність.
10. Нація і проблема визначення (Петер Альтер).
11. Громадянська та етнічна нації у Франції та Німеччині.
12. Структура етнічної культури: мова, самоідентифікація, форми всередині етнічної інтеграції.
13. Політичний націоналізм: еволюція ідей.
14. Україна — ментальність, доля, культура.
15. Національна (українська) ідея.
16. Українська нація.
17. Економічні підстави самостійності нації.
18. Моральність відокремлення (Ален Б'юкенен).
19. Мова і національна індивідуальність.
20. Генеза націй.
21. Етнічність і націоналізм.
22. Історія та етнічність.
23. Коли сформувалась нація. Вокер Коннор.
24. Народи, нації та комунікація (Карл Дойч).
25. Досвід та уроки буття українського народу.
26. Що таке нація.
27. Етимологія нації.
28. Сучасна наука про поняття етносу.
29. Типологія націоналізму.
30. Світова культура, сучасні етнічні процеси.
31. Феноменологія нації.
32. Етнічна культура, самосвідомість та психологія.

33. Нація як концепт та цінність.
34. Етнічні та політичні нації в Європі.
  35. Поза межами можливого (Іван Франко).
36. Націоналізм — всесвітня сила.
37. Старі і нові нації (Гю Сетон-Вотсон).
38. Етимологія націоналізму.
39. Проблеми міжетнічного збалансування.
40. Феноменологія націоналізму.
41. Націоналізм наприкінці ХХ ст.
42. Спроби уніфікації тенденцій світової культури.
43. Головні засади націоналізму.
44. Про “хороші” та “погані” націоналізми. Богдан Стефанік.
45. Нації до націоналізму.
46. Український націоналізм.
47. Україна — історична місія.
48. Дефініції держава і нація.
49. Ідеологія чинного націоналізму.
50. Загальний погляд на націю, національну державу і космополітизм (Фрідріх Майнеке).

9. Методи та засоби діагностики успішності навчання.

Навчальний процес не можна здійснювати без надійного зворотного зв'язку, без контролю за його ходом і результатами.

У системі контролю знань студентів у вищих навчальних закладах розрізняють поточний і підсумковий контроль. Поточний контроль здійснюють протягом навчальних семестрів, а підсумковий — наприкінці семестрів.

Поточний контроль. Він відіграє важливу роль у підвищеній ефективності навчального процесу. Традиційна форма проведення поточного контролю є індивідуальна співбесіда, колоквиум і контрольна робота.

Особливим видом контрольних робіт є модульні контрольні роботи, які проводяться з певної частини навчальної дисципліни (модулю) і передбачаються робочою навчальною програмою дисципліни.

Підсумковий контроль. Проводиться у формі семестрового іспиту.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контрольна (макс=40 балів)									Модульний контрольна (макс=60 балів)			Загальна кількість балів		
Модуль 1									Модуль 2					
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3		МКР 1	МКР 2	МКР 3	100		
T.1	T.2	T.3	T.4	T.5			T.6	T.7	T.8	T.9	20		20	20
4	4	4	4	4			5	5	5	5				

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	Зараховано
75-81	C	Добре	Зараховано
67-74	D	Задовільно	Зараховано
60-66	E	Задовільно	Зараховано
-59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

11. Методичне забезпечення.

- Програма навчальної дисципліни “Нація і націоналізм: світовий досвід та український контекст”.

– Наукові статті:

1. Сохацька О.А. Особистість як мета виховання у сучасній школі // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Педагогічна теорія та педагогічний досвід перспективи і розвиток”. - Луцьк, 1999. - С. 167-170.
2. Сохацька О.А. Дидактичні аспекти формування світоглядної культури учнівської молоді // Наукові записки Тернопільського державного пед. Університету. Серія: Педагогіка. - 1999. - № 6. - С. 99-102.
2. Сохацька О.А. Проблеми світоглядної кризи учнівської молоді // Проблеми педагогічної технології. - Луцьк, 1999. - № 4. - С. 91-96.
3. Сохацька О.А. Специфіка формування світоглядної культури шкільної молоді // Проблеми педагогічної технології. - Луцьк, 2000. - № 1. - С. 74-81.
4. Сохацька О.А. Духовно-ціннісний аспект формування світоглядної культури особистості // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Зб. наук. праць. - К., 2002. - Кн.1. - С. 31-35.
5. Сохацька О.А. Світоглядна культура студентської молоді в системі особистісного орієнтованого виховання — педагогічний пошук // Науково-методичний вісник. - Луцьк, 2002. - № 4. - С. 20-21.
6. Сохацька О.А. Формування духовності студентів-математиків у процесі вивчення культурологічних дисциплін // Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції “Формування духовності культури особистості в процесі вивчення математики в школі та вищому навчальному закладі. - Луцьк, 2003. - С. 175-177.
7. Сохацька О.А. Методична розробка уроку “Сутність і багатоманітність культури з курсу “Людина і суспільство” для 11 класу // Педагогічний пошук: Волинський обласний науково-методичний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів. - Луцьк, 2004. - С. 49-47.

8. Сохацька О.А. Методична розробка уроку “Духовність” з курсу “Людина і суспільство” для 11 класу // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Духовність особистості: методологічні та методичні аспекти”. - Луцьк, 2004. - С. 186-192.
10. Сохацька О.А., Муляр О.П. Методичні рекомендації до вивчення теми “Культура” в курсі “Людина і суспільство” // Методичний посібник. Волинський обласний науково-методичний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів. - Луцьк, 2004. - С. 3-22.
11. Сохацька О.А. Особа і світ її цінностей // Матеріали обласних педагогічних питань “Громадська освіта як чинник розвитку демократичного суспільства”. - Луцьк, 2006. - С. 3-10.
12. Тестові завдання для вступників (Людина і суспільство)/ Уклад.: Арцишевський Р.А., Возняк С.С., Кондратик Л.Й., Сохацька О.А. - Луцьк, 2007. - 192 с.
13. Сохацька О.А. Духовно-ціннісні виміри людського життя // Науковий вісник ВНУ імені Лесі Українки. - Серія “Філософські науки”. - № 19. - 2009. - С. 33-37.
14. Сохацька О.А. Формування духовності учнівської молоді в епроцесі вивчення культурологічних дисциплін // Науковий вісник ВНУ імені Лесі Українки. - Серія “Філософські науки”. - № 28. - 2009. - С. 33-35.
15. Сохацька О.А. Педагогічна концепція формування світогляду і світоглядної культури у теоретичній спадщині В.О. Сухомлинського // Науковий вісник ВНУ імені Лесі Українки. - Серія “Філософські науки”. - № 28. - 2010. - С. 65-68.
16. Сохацька О.А. Світ цінностей як складова духовної культури особистості // Матеріали Міжнародної наукової конференції “Українська державність: історія та сучасність, присвяченої 20-й річниці Всеукраїнського референдуму”. - КНУ ім. Тараса Шевченка. - К., 2012. - С. 96-99.
17. Сохацька О.А. Громадська спрямованість життєтворчості сучасної молоді людини // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (12 квітня 2012 р.). - КНУ ім. Тараса Шевченка. - К., 2012. - С. 70-72.

18. Сохацька О.А. Творчий потенціал світоглядної культури особистості // Науковий вісник ВНУ імені Лесі Українки. - Серія "Філософські науки". - №15. - 2012. - С. 55-57.

12. Список джерел.

1. Бочковський О.І. Наука про націю та її життя. - Нью-Йорк: Говерля, 1958.
2. Бочковський О.І. Вступ до націології. - Мюнхен:Український Технічно-Господарський Інститут, 1991-1992.
3. Грабович Г. До історії української літератури. Дослідження, есе, полеміка. - Київ: Основи, 1997.
4. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX ст. - Київ: Генеза, 1996.
5. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. - Київ: Основи, 1993.
6. Залізник Л. Нариси стародавньої історії України. - Київ: Абрис, 1994.
7. Іванішин В. Нація, державність, націоналізм. - Дрогобич: Відродження, 1992.
8. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст. - Київ: Основи, 1997.
9. Кулик В. Український націоналізм у незалежній Україні. - Київ: вибачничий дім "KM Academia", 1999.
10. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: В 2 т. - Київ: Основи, 1994.
11. Лісовий В. Культура — ідеологія — політика. - Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 1997.
12. Магочій П. Галичина. - Львів, 1994.
13. Мала енциклопедія етнодержавознавства. - Київ: Генеза-Довіра, 1996.
14. Основи етнодержавознавства. - Київ, 1997.
15. Охримович Ю. Розвиток української національно-політичної думки. - Нью-Йорк: Вид-во Чарторийських, 1965.
16. Пономарьов А. Етнічність та етнічна історія України: Курс лекцій. - Київ: Либідь, 1996.

17. Попов Б., Ігнатов В., Степіко М. та ін. Життя етносу: соціокультурні нариси. - Київ: Либідь, 1997.
  18. Феномен нації. Основи життєдіяльності / За ред. Б. Попова. - Київ: Знання, 1998.
  19. Потульницький В.А. Теорія української політології. - Київ: Либідь, 1993.
  20. Рудницький С. Українська справа зі становища політичної географії. - Берлін: українське слово, 1923.
  21. Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х — поч. 1990-х років. - Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 1998.
  22. Степико М. Буття етносу. Витоки, сучасність, перспективи. - Київ: Знання, 1998.
  23. Українська державність у ХХ ст. - Київ: Політична думка, 1996.
- Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм. Карл Маркс проти Фрідріха Ліста. - Київ: Основи, 1998.